

Sağlık Yüksekokulu ğrencilerinin Sosyo-Demografik zelliklerinin z-Bakım Gçlerine Etkisi

Papatya KARAKURT^{*}, Rabia HACIHASANOğLU^{*},
Arzu YILDIRIM^{*}

Bu alışma, 4. Uluslararası-11.Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde (5-8 Eylül 2007, Ankara) poster bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZET

Bu alışma Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü ğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin öz-bakım güçlerine etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Çalışmanın verileri 186 öğrenciden toplanmıştır. Tüm ğrencilerin (214 kişi) alışma kapsamına alınması hedeflenmiş, fakat verilerin toplandığı gün sınıfta olan 186 gönüllü ğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Veriler, ğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini içeren anket formu ile öz-bakım gücü leği kullanılarak toplanmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından Nisan 2007 tarihinde toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler, yüzdelik, t-testi, varyans analizi, Kruskall Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin % 28'ini 1. sınıfın oluşturduğu ve %59.1'inin 20-22 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin z-bakım gücü puan ortalaması 102.65±16.84 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin okudukları sınıf, anne eğitimi ve alkol kullanma durumları ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.01$, $p<0.05$). Sonuç olarak öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, sosyo-demografik özellikler, öz-bakım gücü.

^{*} Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu.

The Effect of Socio-Demographic Characteristics of Students of School of Health on Their Self-Care Agency

ABSTRACT

This study was carried out as descriptive designed study to investigate the aim of determining nursing department the students of Erzinca University School of Health socio-demographic characteristics affecting self-care agency. The data were collected from 186 students. The whole populations (214 students) were aimed to be included in the study, but 186 voluntary students, who were present in the classrooms during data collection comprised the sampling group. In the collection of the data, socio-demographic characteristics from and self-care agency scale. The data were collected in April 2007 by the investigators. Obtained data were evaluated by using percentage values, t-test, variance analysis, Kruskal Wallis and Mann Withney-U tests. Students participated into the study were 28% first class and between 59.1% 20-22 ages. The average self-care agency point of the students is 102.65 ± 16.84 . A significant difference has been found between the average point of self-care agency scale of the students class, educational status of the mother, and alcohol consumption ($p < 0.01$, $p < 0.05$). Finally, it was determined that self-care agency mean of the students were high level.

Key Words: Student, socio-demographic characteristics, self-care agency.

GİRİŞ

Öz-bakım, bireylerin kişisel olarak yaşamlarını, sağlık ve iyiliklerini korumak için kendilerine düşeni yapmalarıdır. Bir erişkinin kendi sağlık ve iyiliği için sürekli kişisel çabası olmalıdır (Velioğlu, 1999). Yaşamı ve sağlığı devam ettirmek ve yükseltmek için gerekli evrensel bir kavram olan öz-bakımda hedef, bireyin kendi sağlığına ilişkin tüm sorumlulukları yüklenmesini sağlamaktır (...Orem's Self-Care Model, 2006).

İnsan fizyolojik, psikolojik ve sosyal bir varlık olup, bireyin öz-bakımı çocukluktan ileri yaşlara doğru gelişim göstererek değişmektedir. Bu değişim bireyin sağlık durumu, eğitimi, yaşam deneyimleri, yaşadığı toplumun kültürü, günlük yaşamda olanakları kullanabilmesi gibi faktörlere bağlıdır (Kara, 2001). Çevre, insan dışındaki durumları kapsamaktadır. Çevre ve insan sürekli etkileşim içindedir. İnsanın işlevselliği onun çevresi ile bağlantılıdır. Bu durum bireyin öz-bakımında önemli rol oynamaktadır. İnsanın gereksinimlerini karşılaması, çevresindeki olanaklar ile çok yakından ilişkilidir. Bu nedenle insan ya da çevresinde meydana gelen olumsuz yöndeki bir değişim öz-bakımı etkilemektedir. Öz-bakım ayrıca insanın kültürel temeline dayanarak öğrendiği

edinsel bir davranıştır (Balcı, 2003). Orem'in "Öz-Bakım Yetersizlik Kuramı" olarak adlandırdığı kuramının birbiriyle ilişkili üç kuramından biri olan öz-bakım kuramı, yaşamın sürekliliği için öz-bakımın neden gerekli olduğunu açıklayan bir kuramdır. Orem'e göre özbakım yaşamın sürekliliği için gereklidir. Öz-bakım; insan, çevre, kültür ve günlük yaşamın değerleri gibi pekçok kavramla ilgilidir ve bireyin kendi bakımına sürekli katılımıdır. Öz bakım kuramı yaşamın sürekliliği için öz-bakımın neden gerekli olduğunu açıklar. Öz-bakımın uygulanmasında kişinin öncelikle, bana yararı ne olacak? ben yapabilir miyim? sorularını yanıtlaması gerekir (Alligood ve Tomey, 2002; Velioğlu, 1999)

Gençlik çağı belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü çocuktan yetişkinliğe geçişin gerçekleştiği; olumlu, olumsuz tüm duyguların yoğun, bütün tepkilerin aşırı olduğu dönemdir (Gençtan, 1992; Kulaksızoğlu, 2001). Bu dönemdeki genç öz-bakıma ilişkin gereksinimlerini bağımsız bir şekilde gerçekleştirmek ister. Ünal ve arkadaşlarının (2006) sağlık ve sosyal alanlardaki meslek yüksekokullarındaki öğrencilerle yaptıkları bir çalışmada sağlık programlarında öğrenim gören öğrencilerin ve kız öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da, kız öğrencilerinin ve son sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Altun ve ark., 1999). Trabzon il merkezinde sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada hemşirelik bölümü öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalamaları (103.43±16.21) ebelik bölümü öğrencilerinkinden (99.14±17.04) daha yüksek bulunmuştur (Öztürk ve ark., 2007). İstanbul'da çeşitli üniversitelerde ve farklı bölümlerde okuyan öğrencilerle yapılan bir çalışmada sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin sağlıkla ilgili tutumları, diğer öğrencilere göre daha modern bulunurken, öz-bakım güçleri açısından fark bulunmadığı belirlenmiştir (Özcan ve Bilgin, 2003).

İnsan, çevre, kültür ve bireyin sahip olduğu değerler bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bu nedenle insan, çevre, kültür ve bireyin sahip olduğu değerlerden etkilenen öz-bakım gereksinimlerinin karşılanma düzeyi kişisel değişiklikler göstermektedir (Balcı, 2003). Öz-bakım, sağlığın sürdürülmesi ve yükseltilmesi ile ilgili bireyin performansını belirleyen eylem ve görüş öğelerini içeren sağlık etkinliklerini başlatma ve uygulama yeteneğidir. Bu yeteneğin geliştirilmesinde bilişsel, motor, emosyonel faktörler ve kişilerarası özellikler etkili olmaktadır. Öz-bakımda hedef; bireyin kendi

sağlığına ilişkin tüm sorumlulukları yüklenmesini sağlamaktır (Fadıloğlu, 2003). Tüm bu özellikler sağlık programlarında okuyan öğrencilerin öz-bakım güçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Hemşirelik öğrencileri de aldıkları eğitim-öğretimden dolayı sağlıklarının sürdürülmesi ve yükseltilmesinde gerekli eylemleri başlattıkları ve uyguladıkları için öz-bakım güçleri de olumlu yönde artmaktadır. Tüm bunların yanı sıra öğrencilerin öz-bakım gücünün gelişimi ve kullanımını etkileyen özelliklerin başında sosyodemografik özellikler ve çevresel etmenler gelmektedir. Öğrencinin yaşı, mezun oldukları okul, şu an okudukları sınıf, üniversite öğrenimlerini sürdürürken buldukları il, aylık harcamaları, ailelerinin aylık gelir durumları, aile tipi, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu ve meslekleri gibi sosyodemografik özellikleri öz-bakım gücünü etkileyebilir. Bu durumda öğrencilerin öz-bakım gücünü gerçekleştirmede kendi sağlıkları ile ilgili tutum ve davranışlarda bulunmaları beklenen bir durum olarak görülmektedir.

Bu çalışma Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin öz-bakım güçlerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Tanımlayıcı olarak yapılan bu çalışmanın evrenini, 2006-2007 eğitim ve öğretim yılının Nisan ayında, Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümünde okuyan 214 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada örneklem seçimine gidilmeyip bazı öğrencilerin ders devamsızlığını kullanması, bazılarının da her hangi bir sağlık sorununun bulunması ya da memleketlerine gitmeleri nedeniyle 28 öğrenciye ulaşılamadığından çalışma 186 öğrenci ile yürütülmüştür. Veriler, konuyla ilgili incelenen literatür bilgileri, araştırmalar (Velioğlu, 1999; Ünal ve ark., 2006; Yetkin ve Yiğitbaş, 2003; Yiğitbaş ve Yetkin, 2003; Süzek ve Çakmak, 2004) ve deneyimler doğrultusunda hazırlanan tanımlayıcı form ile Öz-Bakım Gücü Ölçeği kullanılarak sınıf ortamında, bir ders saati içinde uygulanarak toplanmıştır.

Tanımlayıcı form; öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini (yaş, devam ettiği sınıf, mezun olunan okul, aile tipi, kardeş sayısı, annenin, babanın eğitim düzeyi ve meslek durumları, öğrencinin aylık geliri, öğrencinin gelirini karşılama durumu, yaşamının büyük bölümünün geçtiği yer, öğrencinin öğrenimini sürdürürken kaldığı yer, kronik hastalığın olma durumu, öğrencinin sigara ve alkol kullanma durumu) içeren toplam 16 kapalı uçlu sorudan oluşmuştur.

Öz-Bakım Gücü Ölçeği: Bireyin kendi-kendisine bakım verme yeteneği ya da öz-bakım gücünü ölçmek için kullanılan ölçek, Kearney ve Fleicher tarafından (1979) İngilizce olarak 43 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, Nahcivan tarafından Türk toplumunda adölesanlara 1994 yılında uyarlanmış ve 35 maddeye indirgenmiştir. Ölçekte herbir ifade, 0'dan 4'e kadar puanlanmış, "Beni hiç tanımlamıyor" yanıtına 0 puan, diğerlerine sırasıyla "Beni pek tanımlamıyor " 1 puan, "Fikrim yok " 2 puan, "Beni biraz tanımlıyor" 3 puan ve "Beni çok tanımlıyor "yanıtına 4 puan verilmektedir. Türkçeleştirilen ölçekte 8 madde (3,6,9,13,19,22,26 ve 31. maddeler) negatif olarak değerlendirilir ve puanlama ters döndürülür. Bu ölçek, öz-bakım gücü kavramı ortaya atıldıktan sonra bu konuda geliştirilen ölçeklerin en sık kullanılanıdır. 35 maddeden oluşan bu ölçek, bireylerin öz-bakım eylemleriyle ilgilenme durumlarını ve kendilerini değerlendirmeleri üzerine odaklanmıştır. Ölçekte maksimum puan 140'dır. Öz-Bakım Gücü Ölçeği'nden alınan puanın yüksek olması bireyin öz-bakımını gerçekleştirmede bağımsız ve yeterli olduğunu göstermektedir (Kearney ve Fleischer, 1979; Nahcivan, 1994). Bireyin "0"ya yakın puan alması öz-bakım gücü puanının düştüğünü, "140"ya yakın puan alması durumunda ise öz-bakım gücü puanının yükseldiğini göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin alpha değeri 0.89 bulunmuştur. Nahcivan da ölçeğin alpha değerinin 0.89 olarak bulunduğunu belirtmiştir (Nahcivan, 2004).

Çalışmanın yapılabilmesi için Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. Öğrencilere çalışmanın amacı ve yöntemi anlatıldıktan sonra çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul edenler çalışma kapsamına alınmış ve gizlilik ilkesine bağlı kalınmıştır. Anket formları öğrencilere ders saatinde dağıtılmış ve toplanmıştır. Formların doldurulması ortalama olarak 15-20 dakikada tamamlanmıştır.

Çalışmada öğrencilerin Öz-Bakım Gücü Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları bağımlı, sosyodemografik özellikleri ise bağımsız değişkenleri oluşturmuştur.

Verilerin İstatistiksel Analizi: Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri sayı, yüzde olarak hesaplanmıştır. Öz-Bakım Gücü Ölçeği puanıyla bağımsız değişkenlerin karşılaştırılmasında bağımsız grupta t-testi, tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır (Bahar, 2002; Karasar, 2000; Akgül, 2003).

BULGULAR

Bu çalışmada öğrencilerin, öz- bakım gücü puan ortalamalarının 102.65 ± 16.84 olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Öz-Bakım Gücü Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının dağılımı (n=186).

ÖLÇEK	Olası Alt ve Üst Değerler	İşaretlenen Alt ve Üst Değerler	X±SS
Öz-Bakım Gücü Ölçeği	0-140	54-134	102.65±16.84

Çalışmaya katılan öğrencilerin %28'ini 1. sınıf, %26.3'ünü 3. sınıfın oluşturduğu ve %59.1'inin 20-22 yaş grubunda ve %67.7'sinin düz lise, imam hatip ve meslek lisesi mezunu olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin okudukları sınıf ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, son sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalamalarının birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu, öğrencilerin yaş grubu ve mezun oldukları okul ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin eğitim ile ilgili özelliklerine göre Öz- Bakım Gücü Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının dağılımı (n=186).

Eğitim ile ilgili özellikler	S	%	X±SS	Anlamlılık
Sınıf				F=4.945 p<0.01
1	52	28.0	104.48±14.83	
2	45	24.2	101.47±17.09	
3	49	26.3	96.35±17.35	
4	40	21.5	109.30±16.00	
Yaş Grubu				F=0.059 p>0.05
17-19	42	22.6	102.14±17.22	
20-22	110	59.1	103.00±15.84	
23 yaş ve üzeri	34	18.3	102.12±19.78	
Mezun Olunan Okul				t= 1.281 p>0.05
Anadolu-Süper Lise	60	32.3	104.93±17.14	
Diğer (Düz lise, İmam Hatip, meslek lisesi vb.)	126	67.7	101.56±16.65	
Toplam	186	100.0	102.65±16.84	

Tablo 3'te öğrencilerin %86'sının çekirdek aileye sahip olduğu, %45.7'sinin dört ve üzeri kardeşi olduğu, baba eğitim durumlarının %55.4'ünün, anne eğitimi durumlarının %47.8'inin orta dereceli okula dayandığı, %35.5'inin baba mesleğinin emekli, %93.4'ünün anne mesleğinin ev hanımı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin, aile tipi, kardeş sayısı, baba eğitim durumu, baba ve annenin meslek durumları ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken, annenin eğitim durumu ile öz-bakım gücü puan ortalaması arasında anlamlı bir fark olduğu ve annenin eğitim durumu orta dereceli okul olan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin %60.2'si öğrenimlerini sürdürürken bir yurttta kaldığını, %55.9'u yaşamının büyük bir bölümünün il merkezinde geçtiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %82.8'inin aylık gelirlerini ailelerinden ve aldıkları burslardan karşıladıkları, öğrenimlerini sürdürürken kaldıkları yer, yaşamının büyük bölümünün geçtiği yer, aylık gelirleri ve gelirlerini karşılama durumu ile öz-bakım gücü ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$), kasaba/köyde yaşayan öğrencilerin, yurttta kalanların ve gelir durumlarını çalışarak karşılayan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin %9.7'sinde kronik bir hastalık olduğu, %19.9'unun sigara içtiği ve %4.8'inin alkol kullandığı tespit edilmiştir. Kronik hastalık varlığı ve sigara içme durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmazken ($p>0.05$), öğrencilerin alkol kullanma durumları ile öz-bakım gücü ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kronik hastalığı olan öğrencilerin kronik hastalığı olmayan öğrencilere göre öz-bakım gücü puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca sigara ve alkol kullanan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları kullanmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre Öz-Bakım Gücü Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının dağılımı (n=186).

Sosyo-demografik Özellikler	S	%	X±SS	Anlamlılık
Aile tipi				KW=1.528 p>0.05
Çekirdek	160	86.0	101.89±16.90	
Geniş	22	11.8	107.41±16.49	
Parçalanmış	4	2.2	106.75±14.64	
Kardeş Sayısı				F=0.125 p>0.05
2	43	23.1	102.37±17.40	
3	58	31.2	101.90±16.13	
4 kardeş ve üzeri	85	45.7	103.29±17.19	
Babannın Eğitimi				KW=1.614 p>0.05
Okur-yazar değil	4	2.2	102.00±16.06	
Okur-yazar	41	22.0	101.05±16.64	
Orta dereceli okul	103	55.4	103.92±16.02	
Yüksekokul	38	20.4	100.97±19.48	
Babannın Mesleği				F=0.898 p>0.05
Memur	33	17.7	99.27±18.68	
İşçi	37	19.9	101.35±19.16	
Emekli	66	35.5	104.86±15.80	
Serbest	50	26.9	102.90±15.04	
Annenin Eğitimi				F=3.121 P<0.05
Okur-yazar değil	34	18.3	100.82±17.54	
Okur-yazar	63	33.9	99.21±17.32	
Orta dereceli okul	89	47.8	105.78±15.81	
Annenin Mesleği				KW=1.005 p>0.05
Ev Hanımı	174	93.4	102.48±16.80	
Memur	8	4.4	102.50±11.89	
İşçi	4	2.2	110.25±13.74	
Yaşamının büyük bölümünün geçtiği yer				KW=0.221 p>0.05
İl	104	55.9	102.40±16.80	
İlçe	53	28.5	102.40±18.35	
Kasaba/Köy	29	15.6	103.97±14.40	

Öğrencinin Kaldığı Yer				KW=0.831
Bir yurttta	112	60.2	103.52±16.55	p>0.05
Arkadaşlarla bir evde	47	25.3	101.51±17.43	
Ailesi ile beraber	27	14.5	101.00±17.37	
Aylık Gelir				r = 0.001 p>0.05
Gelirini Karşılama Durumu				
Aileden	27	14.5	101.37±16.19	KW=0.992
Aile ve burslardan	154	82.8	102.68±17.02	p>0.05
Çalışarak	5	2.7	108.40±16.67	
Kronik Hastalık Varlığı				M W-U=1473.500
Var	18	9.7	103.61±16.73	p>0.05
Yok	168	90.3	102.54±16.90	
Sigara Kullanma Durumu				t= 1.401
Kullanan	37	19.9	106.11±16.52	p>0.05
Kullanmayan	149	80.1	101.79±16.86	
Alkol Kullanma Durumu				M W-U=705.000
Kullanan	9	4.8	103.11±26.65	P<0.05
Kullanmayan	177	95.2	102.62±16.30	
Toplam	186	100.0	102.65±16.84	

TARTIŞMA

Sağlık Yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bu çalışmada öğrencilerin, öz-bakım gücü puan ortalamalarının 102.65±16.84 olduğu görülmektedir (Tablo 1). Öz-Bakım Gücü Ölçeği'nden alınan en yüksek puanın 140 olduğu belirtilmektedir. Ölçekten alınan puan ortalaması 140'a yaklaştıkça bireyin öz-bakım gücünün yüksek olduğu ve gereksinimlerini karşılamakta sorun yaşamadığı görülmektedir. Ölçek puanının en üst düzeyine baktığımızda bu çalışmadan elde edilen sonucun yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde aynı gruplarla yapılan çalışmalarda öz-bakım gücü puan ortalamalarının 96- 103 arasında değiştiği bildirilmiştir (Süzek ve Çakmak 2004; Altun ve ark.1999; Sağkal ve ark.,2009; Öztürk ve ark.,2007). Öztürk ve arkadaşlarının (2007)

sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yaptıkları çalışma sonucu bu çalışma bulgusunu desteklerken, hemşirelik öğrencileriyle ve meslek yüksekokullarının sağlık ve sosyal programlarında öğrenim gören öğrencilerle yapılan çalışmalarda (Ünalın ve ark., 2006; Süzek ve Çakmak, 2004; Ünalın ve ark., 2007) öz-bakım gücü puanı bu çalışmaya göre daha düşük bulunmuş olup çalışma sonucuna paralellik göstermemektedir. Sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu (Altun ve ark., 1999), Nahcivan'ın (1994) sağlıklı gençlerde yaptığı çalışmada da kızların öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik kuramcılarında Orem de "birey yaşamını, sağlık ve iyilik durumunu korumak için kendine düşeni yapmalıdır ve bir erişkinin kendi sağlık ve iyiliği için sürekli kişisel çabası olmalıdır" şeklindeki görüşü ile bireyin yeterli öz-bakım gücüne sahip olunması gerektiğini vurgulamaktadır (Velioğlu, 1999). Bu çalışmadaki öz-bakım gücü puanının yüksek olması öğrencilerin hepsinin cinsiyetinin kız olması, fiziki görünümüne özen gösterme kaygısı içinde olmaları, herkes tarafından beğenilme isteği içerisinde olmaları, sağlık programında okumalarının ve sağlıklarını sürdürmek ve yükseltmek için farkındalığın olduğunu ve bu konuda gerekli bilinçlenmenin oluştuğunu göstermektedir.

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin okudukları sınıf ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve 4. sınıf öğrencilerinin puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$). Süzek ve Çakmak'ın (2004) sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada öğrencilerin okudukları sınıf ile öz-bakım gücü puanları arasında fark olmadığını ancak 3. sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Altun ve arkadaşlarının (1999) yaptıkları bir çalışmada da 4. sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve aradaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada 4. sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü puan ortalamalarının yüksek olması, öğrencilerin sorumluluklarının bilincinde olmaları, sağlıkla ilgili derslerin çoğunu almaları ve aldıkları eğitimle öz-bakım güçlerini artırıcı davranışlarda bulunmaları, sağlıklarını sürdürmek ve yükseltmek için gerekli olan farkındalığın oluştuğu, öz-güvenlerinin arttığı ve kendi bakımları için gerekli olan çabayı bağımsızca yapmalarına bağlı olarak düşünülebilir.

Öğrencilerin %59.1'inin 20-22 yaş grubunda olduğu belirlenmiş olup, yaş gruplarıyla öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ünalın ve arkadaşlarının (2006) yaptığı bir çalışmada

öğrencilerin %65.6'sının 20-22 yaş grubunda olduğu ve öğrencilerin yaş gruplarıyla öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmadığı belirtilmiştir.

Anadolu-süper lise mezunu olan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları düz lise, imam hatip ve meslek lisesi mezunu öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuş olup, mezun olunan okul ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Süzek ve Çakmak'ın (2004) yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin %66.8'inin genel liseden mezun oldukları ve mezun olunan okul ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmadığı, Fen lisesi ve genel liseden mezun olan öğrencilerin diğer liselerden (Anadolu, endüstri-ticaret meslek, sağlık meslek, özel ve süper lise) mezun olan öğrencilere göre öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin, kardeş sayısı ve aile tipi ile öz-bakım gücü puan ortalaması arasındaki farkın anlamsız olduğu belirlenmiştir ($p>0.05$). Sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da ailedeki çocuk sayısı ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasındaki farkın anlamsız olduğu belirtilmiştir (Süzek ve Çakmak, 2004).

Öğrencilerin, baba eğitim durumlarının %55.4'ünün, anne eğitimi durumlarının %47.8'inin orta dereceli okula dayandığı ve baba eğitimi durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, anne eğitimi durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ünal ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmada da öğrencilerin baba eğitimi durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, anne eğitimi durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Yapılan başka bir çalışmada annelerin eğitim seviyeleri ile adolesanların öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Tüfekçi ve Arıkan, 2002). Öğrencilerin %35.5'inin baba mesleğinin emekli, %93.4'ünün anne mesleğinin ev hanımı olduğu ve baba - anne mesleği ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Süzek ve Çakmak'ın (2004) yaptığı çalışmada öğrencilerin %34.1'inin baba mesleğinin emekli, %84.3'ünün anne mesleğinin ev hanımı olduğu ve baba-anne mesleği ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmadığı belirtilmektedir.

Öğrencilerin kaldığı yer ve yaşamının büyük bir bölümünün geçtiği yer ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$), ancak yurttan kalan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur (103.52 ± 16.55). Ünal ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada da (2006) yurttan kalan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur. Ülkemiz genelinde Hemşirelik ve Sağlık Yüksekokulları son sınıf öğrencileri üzerinde yapılan tanımlayıcı bir çalışmada öğrencilerin %57.4'ünün en uzun süre yaşanan yer olarak il merkezini ve öğrenimlerini sürdürürken de %62.4'ün bir yurttan ve arkadaş ile /yalnız evde kaldıklarını belirttikleri görülmüştür (Yiğit ve ark., 2007). Bu çalışmada da öğrencilerin %60.2'sinin bir yurttan kaldığı saptanmıştır. Yurttan kalan öğrenciler farklı kültürleri benimsedikleri için birbirinden etkilenebilirler. Öğrencilerin birbirlerinden etkilenmeleri öz-bakıma ilişkin olumlu davranışlar edinmelerine neden olabilir. Bu sonuçlar çalışma sonucumuzu destekler niteliktedir. Çalışma bulgumuz Süzek ve Çakmak'ın (2004) yaptıkları çalışma sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Orem, öz-bakımın, insan, çevre, kültür ve günlük yaşamın değerleri gibi pek çok kavramla ilgili olduğunu, ailenin bireye kültürel değerleri ilk öğreten kurum olduğunu, bireyin gereksinimlerini karşılama biçiminin, içgüdüsel olmaktan çok, kültürel kökenden kaynaklanan öğrenilmiş bir davranış olduğunu belirtmiştir (Velioglu, 1999). Tüm bu değerler bu sonuçlar üzerinde etkili olabilir.

Öğrencilerin aylık gelirleri ile gelirlerini karşılama durumlarının öz-bakım gücü puan ortalamalarını etkilemediği, gelirini çalışarak karşılayan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının, gelirini aileden, aile ve burslardan karşılayan öğrencilerinkinden yüksek olduğu görülmektedir ($p>0.05$). Sağlık Yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin aylık gelirleri ve gelirlerini karşılama durumları ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmediği, gelirini çalışarak karşılayan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının, gelirini aileden, aile ve burslardan ve aile, burs ve kendi çalışarak karşılayan öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Süzek ve Çakmak, 2004).

Kronik bir hastalığı olan öğrencilerin oranı %9.7 olup, kronik hastalık durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Ünal ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmada herhangi bir hastalığı olmadığını belirten öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalaması, hastalığı olduğunu belirten öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada kronik hastalığı olan öğrencilerin öz-bakım

gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kronik hastalığı olan öğrencilerin sağlıklarını korumak ve yükseltmek için daha çok çaba göstermeleri, öz-bakım gücünü artırmak için olumlu sağlık davranışlarında bulunmaları bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %19.9'unun sigara ve %4.8'inin de alkol kullandığı tespit edilmiştir. Sigara kullanma durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, alkol kullanma durumu ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve alkol kullanan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Chalmers ve arkadaşlarının (2002) hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin %22.1'inin sigara kullandığı ve sigara kullanmayan öğrencilerin fiziksel aktivite, beslenme, stresle baş etme gibi değişkenlerinin sağlıklarını koruma davranışlarına etkisinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Chalmers ve ark., 2002). Ünal ve arkadaşlarının (2006) yaptıkları bir çalışmada da halen alkol kullanan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalaması anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada, alkol kullanan öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarının yüksek bulunması istenmeyen bir durumdur. Alkol/madde kullanımı kişiliğin gelişimini bastırmak ya da kötüleştirmek şeklinde etkileyebilir ve alkol/madde kullanımı yüksek olan kişilerde kişilik bozukluğu yaygınlığı daha fazla olduğu da belirlenmiştir (Evren,2004). Alkol kullanımı, hem bireyin öz-bakım aktivitelerini olumsuz yönde etkiler, hem de bireyin sağlığına zarar verir. Ancak çalışmamızın hedefleri arasında bireylerin alkol kullanım tarzlarını irdelemek olmadığı için kesin hükümlere varmak mümkün olmamaktadır. Alkol kullanımının bu boyutunun ele alındığı çalışmaların yapılması önerilebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin okudukları sınıf, anne eğitimi ve alkol kullanma durumları ile öz-bakım gücü puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sosyo-demografik özelliklerin öğrencilerin öz-bakım gücü puan ortalamalarını yüksek düzeyde etkilediği söylenebilir. Öğrencilerin öz-bakıma yönelik gereksinimlerini bağımsız gerçekleştirdikleri ve bunun sonucu olarak da olumlu sağlık davranışı sergiledikleri düşünülebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Öğrencilerin öz-bakımlarını bağımsızca sürdürebilmeleri için gerekli olan bilincin ve sorumluluğun devam etmesine yönelik eğitim verilmesi ve bu eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması,
- Öğrencilerin öz-bakım güçlerini olumsuz etkileyen faktörlerin farkına varılmasının sağlanması, olumsuz faktörlerin azaltılması için çalışmaların yapılması ve öz-bakım güçlerini olumlu etkileyen özelliklerin desteklenmesi,
- Öğrencilerin öz-bakım gücü düzeyi ve bunu etkileyebilecek faktörleri araştıran benzer çalışmaların daha geniş bir grupta yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Akgül, A. (2003). **Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri. SPSS Uygulamaları**. II. Baskı, Emek Ofset Ltd. Şti., Ankara.

Alligood, MR. ve Tomey, AM. (2002). **Nursing Theory Utilization & Application**. Second Edition. Mosby An Affilrate of Elsevier. United States of America s:239-266.

Altun, İ., Özdemir, S. ve Ersoy, N. (1999). “Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin kişisel değerlerinin öz-bakım güçlerine etkisi”, **VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı**, Erzurum, s:366-371.

Bahar, Z. (2002). Hemşirelik Araştırmalarında Sık Kullanılan İstatistiksel Sınamalar. Erefe İ, ed. **Hemşirelikte Araştırma İlke, Süreç ve Yöntemleri**. Odak Ofset, İstanbul, 211-249.

Balcı, G. (2003). “Özbakım gücü ve yaşam kalitesinin etkilendiği bazı durumlar ve hemşirenin rolü”, **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 10(2):69-76.

Chalmers, K., Seguire, M. ve Brown, J. (2002). “Tobacco use and baccalaureate nursing students:a study of their attitudes, beliefs and personal behaviours”, **Journal of Advanced Nursing**, 40(1):17-24.

Evren, C. (2004). “Alkol/madde kullanım bozukluğunda kişilik bozukluğu ek tanısı: Bir gözden geçirme”, **Klinik Psikiyatri**, 7:111-119.

Fadıloğlu, Ç. (2003). Kronik Hastalıklar. Fadıloğlu Ç, ed. **II. Ege Dahili Tıp Günleri Kronik Hastalıklarda Bakım II**. Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri. İzmir, s:1-34.

Gençtan, E. (1992). **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. Remzi Kitabevi, Evrim Matbaası. İstanbul.

- Kara, B. (2001). "Öz-Bakım tanımı ve kavramsal yönü", **Sendrom**, 13(7):105-108.
- Karasar, N. (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 10. Baskı. 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti., Ankara.
- Kearney, BY. ve Fleischer, BJ. (1979). "Development of an instrument to measure exercise of self-care agency", **Research in Nursing & Health**, 2(1), 25-34.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). **Ergenlik Psikolojisi**. 4. Baskı. Remzi Kİtabevi, İstanbul. s: 32-36.
- NaHCivan, NÖ. (2004). "A Turkish language equivalence of the exercise of self-care agency scale", **Western Journal of Nursing Research**;26(7):813-824.
- NaHCivan, NÖ. (1994). **Sağlıklı Gençlerde Öz-bakım Gücü ve Aile Ortamının Etkisi**. İ.U.Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- "Orem's Self-Care Model:A Professional Nursing Practice Model", (2006). http://members.aol.com/annmrn/nursing_portfolio_I_index.html, (Erişim tarihi:19.12. 2006).
- Özcan, N. ve Bilgin, H. (2003). "Üniversite öğrencilerinin "öz-bakım gücü" ile sağlıkla ilgili tutumları arasındaki ilişki", **2. Uluslararası-9. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildiri Özet Kitabı**, 7-11 Eylül, Antalya, s:156.
- Öztürk, H., Nural, N., Hindistan, S. ve Yılmaz, F. (2007). "Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin öz-bakım gücü", **4. Uluslararası-11. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kongre Kitabı**, 5-8 Eylül, Ankara, s:187.
- Sağkal, T., Eşer, İ. ve Khorshid, L. (2009). "Hemşirelik öğrencilerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve öz-bakım gücü düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 10(Ek 2):82-83.
- Süzek, H. ve Çakmak, O. (2004). "Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin öz-bakım güçlerine etkisinin belirlenmesi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 1-10.
- Tüfekçi, FG. ve Arıkan, D. (2002). "Sağlıklı adölesanların öz-bakım gücü ile anne babalarının öz-bakım gücünün karşılaştırılması ve sosyo-demografik özelliklerle ilişkisi", **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 5(1):45-52.
- Ünalın, D., Şenol, V. ve Öztürk, A. (2007). "Erkorkmaz Ü. Meslek yüksekokullarının sağlık ve sosyal programlarında öğrenim gören öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve öz-bakım gücü düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi", **İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**,14(2):101-109.

Ünalın, D., Şenol, V. ve Öztürk, A. (2006). "Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öz-bakım gücü düzeylerinin belirlenmesi", **İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 13(2): 95-102.

Velioglu, P. (1999). **Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar**, Alaş Ofset, İstanbul.

Yetkin, A. ve Yiğitbaş, Ç. (2003). "Van Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik ve Sağlık Memurluğu son sınıf öğrencilerinin eğitimlerine ve mezuniyet sonrasına ilişkin görüşleri", **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 6(2): 1-12.

Yiğit, R., Işık Esenay, F. ve Derebent, E. (2007). "Türkiye'de hemşirelik son sınıf öğrencilerinin profili", **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 11(3): 1-12.

Yiğitbaş, Ç. ve Yetkin, A. (2003). "Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin öz-etkililik-yeterlik düzeyinin değerlendirilmesi", **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 7(1): 6-13.